

La geoètica una aproximació al territori des dels valors: el cas de la baixa Tordera

Francesc Bellaubí i Josep M. Mallarach - 14 març 2020

El 23 de gener passat la Universitat de Girona-CEAB i SOS Costa Brava havien organitzat una jornada per introduir la geoètica, a partir d'una reflexió sobre la regressió i desaparició de les platges sorrenques a Catalunya, que han assolit uns valors mitjans d'erosió anuals de 1,7 m. Es volien exposar tots els factors antròpics que han induït el fenomen (hidràulics i urbanístics principalment) així com les perspectives d'agreujament que es pronostiquen vinculades a la crisi climàtica. Els impactes del temporal Glòria a Blanes varem obligar a postposar l'acte, que es va dur a terme els dies 5 i 6 de març, al Centre d'Estudis Avançats de Blanes-CSIC. Uns dies abans, un grup de científics havíem subscrit el Manifest per la Tordera, que contempla un conjunt d'accions que es considera desitjable emprendre, és dir aborda els aspectes de gestió. La reflexió del segon dia de les jornades va fer palès el potencial que la geoètica podria aportar per dinamitzar la Taula del delta i la baixa Tordera, que aborda els aspectes de governança, per avançar sobre valors compartits, abans d'emprendre actuacions precipitades, reactives i imprudents, en els elements més afectats pel temporal: a les platges, les ribes i altres àrees inundables. Es va fer clara una oportunitat que seria bo saber aprofitar.

Però a què ens referim quan parlem de geoètica? La geoètica és una perspectiva emergent vinculada a la interacció de l'activitat humana amb el món físic, en general, i amb la pràctica de les ciències de la Terra en particular. Investiga i reflexiona sobre els valors amb els quals ens relacionem amb la geosfera. La geoètica promou els rols ètics i socials dels científics en la realització de pràctiques de recerca i aplicacions tecnològiques, així com el reconeixement dels deures i responsabilitats que la humanitat tenim envers el sistema terrestre que ens sosté. Aquesta perspectiva comporta una manera diferent de gestionar recursos com l'aigua, el sol i el subsòl des d'un punt de vista utilitarista, cap un altre que pren en compte les interaccions entre els cicles de l'aigua, litosfèrics i atmosfèrics, com un tot que genera i sosté la biosfera, la qual acull les activitats humanes. Així els nostres rius, les nostres muntanyes i platges, els nostres llacs, sostenen comunitats humanes, fet que palesa el valor intrínsec de la geosfera en una relació insubstituïble que genera identitats culturals i socials. Podem recordar aquell lloc concret, aquell racó de riu on anava a pescar durant la meva infància, aquell bosc on passejava abraçat amb la meva parella, o aquell cim que vaig escalar a la meva joventut. Aquests boscos, prats i conreus, la mar, els rius o les platges de casa nostra estan impregnats de vivències, nostres i dels avantpassats, i conformen el que som en el més profund del nostre ésser. Són part de la nostra història i nosaltres de la seva, ens han vist néixer, créixer i finalment ens veuran morir i tornar a la terra. La geoètica considera que hi ha valors més profunds que els utilitaristes -valors intrínsecs o espirituals- que ens relliguen amb la terra que habitem, que no és inert, sinó viva i dinàmica, i que com a tal, mai no deixa d'interactuar amb nosaltres, de parlar-nos amb els seus innombrables llenguatges.

En els dilemes geoètics hom es pot encallar en els aspectes de gestió: els inacabables debats sobre allò que caldria fer, o no. Més enllà, però, cal plantejar les qüestions de governança: quines persones o institucions és més just que decideixin allò que cal fer, i de quina manera ho han de decidir. Una governança de qualitat comporta unes institucions més transparents, justes i participatives, així com una informació més verídica, clara i accessible per a la presa de decisions, cosa que remet als principis ètics o morals. Uns principis que ens orienten en el que hem de fer, però que no ens diuen el perquè. El perquè l'hem de trobar dins nostre, al fons de la nostra relació amb la natura, que mai no és independent de la relació que tenim amb els altres. La crisi ambiental global en la qual estem immersos és també una crisi social associada a un tipus de desenvolupament que provoca un ritme d'explotació insostenibles -destructius- dels recursos naturals dels qual depenem tots. Els mateixos valors que

inspiren la relació amb els nostres coetanis defineixen la nostra relació amb la geosfera. Qualsevol intervenció significativa sobre la geosfera té efectes a diferents nivells i escales temporals sobre altres éssers humans. Així per exemple, si decidim fer un nou espigó, una nova dessaladora, o volem tornar a fer una 'reposició' de sorra a la platja per a l'ús turístic, o si decidim protegir un espai d'interès natural, ho fem amb uns valors i actituds que sempre impliquen un determinat cost social, un "preu que hem de pagar" per ser coherents amb uns valors que sostenen la decisió, tot i que poques vegades s'expliciten. En definitiva, el cost social és el preu de la responsabilitat de carregar una part del fardell de l'altre quan prenem decisions, una mena de solidaritat social i ambiental, que haruem de tenir molt present per valorar fins a quin punt estem disposats a sacrificar del nostre model 'consumista" en mires al bé comú.

Com podem impulsar aquesta responsabilitat compartida? Com podem fomentar un diàleg de valors, que ajudi a identificar aquells que consensem, per construir, conjuntament, una visió de futur realista, és dir, adaptada a la realitat dels cicles i ritmes naturals? Com imaginem els paisatges, les platges, els conreus, els prats o els boscos de la nostra terra per als nostres descendents, per a les generacions que vindran? Com hem de transmetre als nostres infants i adolescents el testimoni dels valors i records més savis i inspiradors que hem rebut dels nostres avantpassats? Més enllà d'una dialèctica de guanyadors o perdedors, el diàleg dialògic ens ajuda a reconciliar-nos amb els altres i amb la nostra terra. Es tracta d'enraonar, amb la confiança de que els valors que tenim no són absoluts, sinó que només són una part de la veritat, que pot ser enriquida per la veritat (o els valors) d'altri, i així anar creixent, com a societat, per poder donar respostes a uns reptes inèdits i cada vegada més complexos.

Trobar el fràgil equilibri entre els valors utilitaristes i els valors més profunds - intrínsecs- que donen sentit al què som com a persones o com a poble no és fàcil. Quan es planteja el dilema ètic, com podem avançar vers la justícia ecològica i social, sinó és amb una actitud profundament humil d'agraïment per allò que se'ns ha atorgat? La geoètica ens convida a una actitud més respectuosa envers la terra i envers la vida: mirar al voltant nostre i deixar-nos meravellar -com deia Ramon Llull- apreciament tot allò que hem rebut, amb una actitud de reverència i agraïment.

El camí es llarg i no és fàcil d'avançar, car s'ha de refer, una i altra vegada, cada cop que ens adonem que hem errat. Humilment, hem de ser capaços de reaprendre dels errors personals i col·lectius, amb una visió crítica que ens ajudi a identificar allò que és realment important, a promoure el discerniment com a virtut, perquè serà la Terra, i no pas nosaltres, qui tindrà la darrera paraula. I aquesta constatació decisiva, ens hauria de resituar, i donar un nou sentit a l'afirmació de que som "defensors de la terra".